

De 'Cent Suisses' van het Stadhouderslijk hof (1672-1795)

Door Dr. F.G. de Wilde

In de samenstellingen van het Staatse leger zal men tevergeefs zoeken naar deze Honderd Zwitsers, of hoeveel het er ook geweest mogen zijn. Toch ziet men deze troep steeds bij allerlei plechtige gebeurtenissen aan het Stadhouderslijk hof. Men moet deze compagnie dan ook beschouwen als een paleistroep in persoonlijke dienst van de Stadhouder en niet als een onderdeel van het leger.

Sinds 1672 had Stadhouder Willem III een aantal Zwitserse hellebaardiers in zijn persoonlijke dienst. Langzamerhand groeide dit aantal aan tot 190 en vormde zodoende de compagnie der 'Cent Suisses' of 'Guardes Switzers'. Hun eerste commandant was graaf Johan Frederik van Dohna Ferassières.

Na de dood van de Koning-Stadhouder werd de compagnie met ingang van 1 januari 1703 opgeheven en de manschappen zijn zoveel mogelijk ingedeeld bij de regimenten Zwitsers van het Staatse leger.

Dat zij nimmer deel hadden uitgemaakt van dat leger bewijst een toelichting van de Raad van State bij de Petitie van oorlog voor 1703: 'Wy spreken niet van de Gardes Switzers die hoogstgedachte Syne Majesteyd heeft gehad, omdat die nooyt geweest is tot laste van de Unie, en ons ook nooyt is gebleeken, dat om deselve te vervullen, andere compagnieën of lasten, of met onderhouden en gedragen of aangewezen souden zyn, maar dat deselve is betaald en geconsidereert als eene particuliere huislast van de provincie van Hollandt.'

De hierboven genoemde compagnie Zwitsers was gekleed in de 'Altschweitzer Tracht', die nog deed denken aan de kledij van de lansknachten, namelijk een vrij nauwsluitend jak met wijde pofmouwen, die evenals de pofbroeken in de lengte ingesneden waren, waardoor de andersgekleurde voering zichtbaar werd. Hier waren het jak en de broek rood met blauwe voering. Hierover droegen zij een rode mantel met platte kraag en blauwe voering. Een ronde, vrij hoge hoed met smalle rand en een korte pluim; blauwe kousen en zwarte schoenen compleeteerden hun kostuum. De bewapening bestond uit een degen en een hellebaard met blauwe kwast.

Of er tijdens het Tweede Stadhoudersloze Tijdperk nog Zwitsers hellebaardiers aan het hof van de Friese stadhouders verbonden zijn geweest, is schrijver dezer onbekend. Het is mogelijk dat bij het herstel van het Stadhouderschap in de gehele Republiek in 1747 weer een nieuwe compagnie is opgericht.

In ieder geval is in de 'Lijkstaatsie' van Prins Willem IV in 1752 een heel detachement, compleet met officieren, tamboer en pijper, afgebeeld. De 3 officieren worden in de tekst genoemd als 'De la Sarras, capt; Roche de Mondel en Saurin, lieut.s'. De kleding is nog steeds de 'Altschweitzer Tracht' in de kleuren van de Stadhouderslijke livrei, donkerblauw, rood en geel, met witte, staande geplooid kraag. De hoed is nog steeds rond, iets platter dan in 1692, en met smalle rand. Om de bol een driekleurige band, oranje, wit en lichtblauw.

De officieren, de tamboer en de pijper dragen de rok in de stijl van de tijd en de gebruikelijke driekante hoed.

De officieren hebben aan de voorzijde van de rok smalle lissen; de opslagen 'en botte' en voorzien van een dubbel galon; oranje sjerp over de rechterschouder - hier natuurlijk omhuld door een zwart rouwfloers. Goud, gekarteld galon om de hoed.

De speellieden hebben vóór op de rok brede rechthoekige galons, verder galons om de zakkleppen en langs de mouwnaden. Op de opslagenen botte' dubbele galons. De hoeden zijn langs de randen versierd met een plumage en met een gekartelde rand van geel galon; de plumage is oranje, wit en lichtblauw, zoals bij de tamboers van de Hollandsche Gardes. Zo zijn zij ook aanwezig bij het huwelijk van Prinses Carolina en de Prins van Nassau Wedburg op 3 maart 1760.

De fraaiste documentatie over de uniformen van de Cent Suisses vindt men in een serie aquarellen van J.L. la Fargue van Nieuwland van omstreeks 1770 in het Rijksprentenkabinet en in het Koninklijk Huisarchief. Hierin vindt men een onderofficier (m.i. verkeerd getiteld 'officier'), een Cent Suisse, een tamboer en een pijper. De onderofficier draagt een hoed met iets bredere rand dan in 1752, lint en veren oranje, wit en lichtblauw; blauwe buis met galons in de livreakleuren, geel (goud?) met een smal rood streepje in het midden; rode opslagen en kraag met livrei-galons. Degenkoppel van gouden galon met 2 rode strepen; oranje sjerp; blauwe broek met gele galons en licht karmozijnrode voering; rode kousen en zwarte schoenen; op de schoenen strikken van oranje, wit en lichtblauw; gele handschoenen; degen met rode degenkwast; hellebaard met donkerblauw en rode kwast met gouden franje. De Cent Suisse is op dezelfde wijze gekleed, alleen één galon om de opslagen; geen oranje sjerp. De vorm van het stokwapen is hier anders en met het Stadhouderslijk wapen op de spits gegraveerd.

De speellieden zijn gekleed als de manschappen. De slagband van de tamboer en de bandelier van de pijper zijn donkerrood met in het midden een ruitvormige versiering van gouden livregalon en gouden franje langs de randen; blauwe zwaluwnesten met gouden galon bezet en gouden franje.

De trom heeft een koperen keten met het wapen van de prins, gedekt door een kroon en omgeven door vlaggentrofeeën; de rand beschilderd met driehoeken van rood, wit en lichtblauw; bruine riem en spanners.

De bandelier van de pijper heeft nog een gouden koord in het midden, eindigend in een gouden kwast.

Tenslotte is er nog een afbeelding in de verzameling van het KNLWM te Delft, getiteld 'Cent Suisse en grand uniforme'. Deze veel primitievere tekening geeft vrijwel dezelfde uniform weer. Alleen de veren op de hoed zijn hier rood, geel en donkerblauw, het lint om de bol is oranje, wit en blauw. Hier is de mantel, donkerblauw met rode kraag, omboord met gouden livregalon, duidelijker getekend dan op de aquarellen van La Fargue. Naar analogie met andere tekeningen uit de serie van het KNLWM moet deze gouache gedateerd worden omstreeks 1785.

De hellebaardiers van het Stadhouderslijk hof

Naast de Cent Suisses waren er bij het Stadhouderslijk hof nog enkele hellebaardiers in dienst, zoals blijkt uit de serie aquarellen van J.L. la Fargue van Nieuwland. De uniformen leken wel iets op die van Cent Suisses, zoals de hoed met hetzelfde driekleurig lint. De rok van donkerblauw laken was echter lang, tot op de kuit, met wijde mouwen en voorts rijk versierd en op de borst en rug het Stadhouderslijke wapen geborduurd. De rode kousen en zwarte schoenen als bij de Cent Suisses, de laatste echter zonder strikken. De bewapening bestond uit een hellebaard met een kwast van rode, blauwe en gouden franje en een degen, aan een koppel van livregalon om het middel. Een dergelijke hellebaardier is eveneens te zien op de gravure van S. Fokke van het huwelijk van Prinses Carolina in 1760.